

O VLADICI, PETRU PETROVIĆU - NJEGOŠU

Pisati o velikim ljudima, ukoliko je to uopšte moguće, od strane nas, običnih smrtnika, ispunjava me strahom, da li ću biti u stanju da bar približno na osnovu onog što sam saznao i pročitao, predstavim veliki lik Njegošev. Kroz čitavo stojiće poznati domaći i strani literarni autoriteti, posvetili su mnogobrojne studije o dijelima Njegoševim i biću njegovom. S toga, daleko bi nas odvelo, ako bi morali nabrajati u ovom prilogu, makar što bi to bilo i u kratkom izvodu, sva ta imena naučnih i literarnih vrednosti. Zato ćemo se zadržati kod izvjesnih, svakako za nas pristupačnih elemenata, koji su ovom našem Lovčenskom izabraniku dali moć da rukom velikog majstora izrazi najverniju sliku naše narodne duše, zadone kosovskim kultom da kroz Raspeće i stradanje smjelo i odlučno kreće se putem ka pobjedi naše nacionalne misli.

Puška mu je bila prva zabava, gusle su mu bile prvi učitelj, srpska slova bila mu je prva ljubav, a nebo sa svojim zvijezdama prva zagonetka. Sa visina Lovčenskih gledao je kako se sunce iza udaljenih snežnih planina podiže, a uz gusle slušao je pjesmu, koja mu je kazivala da je za onim bregovima Kosovo i Prizren, da tamo kroz lijepe i plodne ravnice teče Lab i Sitnica. Sa visina Lovčenskih mogao je videti sve granice Crne Gore, a gusle su mu pominjale daleke i nepregledne granice prostranog Srpskog Carstva. Video je Crnogorce stešnjene u ove krševе, a pesma mu je kazivala da su Turci uzeli polje, a Latini more, a njima ostale ove kamenite i neplodne gore.

Čovjek se zaista u čudu pita, odakle proističe toliko nadahnuća da šaka golorukih i gladnih gorštaka, postane čitavom svijetu primjerom čojstva i junaštva, te da u tom kroz ime Crne Gore, oživi slavu Sparte i Termopila. Nije bez naročitih vrednosti za ovaj dio našeg naroda veliki engleski državnik i prijatelj Južnih Slovena, Gledston rekao, da iako malena i neznatna po svom prostoru, Crna Gore ravna je Omerovoj Grčkoj u radanju velikih ljudi na tako uskim granicama kretanja i rada. Koliki je pak, izraz divljenja prolamao se kroz sve srpske krajeve biće dovoljno da prikazemo uvod poznatog srpskog pisca iz prošlog vijeka Jakova Ignjatovića, koji u svojoj apotezi "Kako je postala Crna Gore", piše:

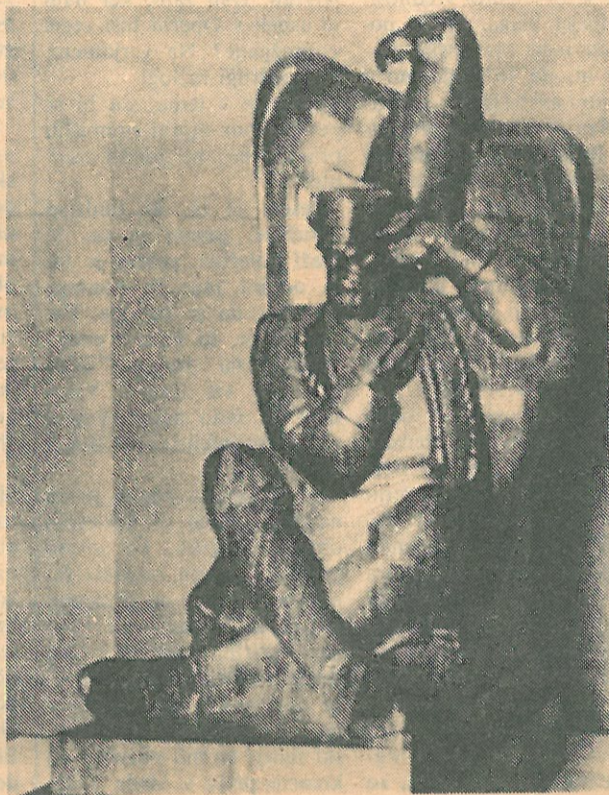
"Kada se zemlja stvarala, sinje more izmetnu jednu stijenu, da imade ko će valove zadržati, kada bura najurne. Ta je stijena Crna Gora, koja čuva da Jadransko More iz svoga korita ne odmakne. Kakve je žitelje ta stijena dobivala? U Crnoj Gori su negda janički i rimski bogovi stanovali. Tu se Jupiter odmarao kada je gigante pobijedio. Tu je Neptun svoje vjetrove

uzapćene držao. Na toj stijeni je Mars svoj mač oštrotu su životinje sve sami orlovi, sokolovi, i risovi su se tu radali, pa još i strahovite guje. Slabe životinje nijesu se smjele pokazati, žaba što kreće, ne da se tu vidjeti, jer guja žabu ne trpi. Odavde su bogovi na Olimp otišli, jer boginje Heba i Afrodita ne trpe hujanje morskijeh vjetrova. Samo jedan Mars ostade. Mars da nebi sam ostao, sazove iz dalekih predjela ljude sve same junake, te ih načini bogovima i tako ostade u Crnoj Gori trag božanstva.

Kada ovu apotezu sa ostalim sličnim uporedimo sa našim istorijskim zbitijem od Kosova na ovamo, za onaj dio Srpskoga Naroda, koji se poslije Kosovskog brodoloma savio oko Lovčenskih padina, ovog Srpskog Ararata, ondah nam je jasno porijeklo inspiracije Njegoševe da genijalnom dikcijom slika: "Vitezove mrijet naviknute, za krst časni i slobodu zlatnu". Ovi bojovnici kroz Njegoševu pjesmu one srpske elemente "Što utječe ispod sablje Turške, što na pravu vjeru ne pohuli, što se nešće u lance vezati, to se zbjegne u ove planine, da ginemo i krv prolivamo, da junački amenat čuvamo, divno ime i svetu slobodu". Kroz ove bojovnike održan je kontinuitet sa našom slavnom istorijom kosovskih osvjetnika. Jer eto tu u takvom viteškom gnijezdu ponikao je u kući Toma Markova Petrovića, brata Mitropolita i Gospodara Crne Gore Petra Prvog/Svetog, u Njegošima 1. novembra 1813. godine, treći sin po redu Rade/Radivoje/, kome je sudbina dodijelila da bude ovaploćenje svih onih vrednosti narodnih, koje su iskonskom snagom kroz njega pogovorile za sva zbitija našeg pada i uspona, kroz viševjekovnu stazu naše nacionalne Golgote.

Kratki rok manastirskog učenja u Cetinju i u manastiru Savina u Boki Kotorskoj, zamenjen je u oktobru 1828. godine dolaskom na Cetinju Sime Milutinovića-Sarajlije, čuvenog pjesnika "Serbijanke", za redovnog učitelja. Tu nije bilo nekog naročito rasporreda u učenju, već su učitelj i učenik šetali, razgovarali i čitali neke knjige što ih je učitelj sa sobom donio na Cetinju. Kaže se da je Vladika mnogo naučio od svog učitelja i iskreno mu bio zahvalan, radi toga mu posvećuje "Lučku Mikrokozmu" i uz njegovu smrt spjevao mu je "Sprovd prahu Sime Milutinovića". Jedno je sigurno da ga je Simo prvi uveo u klasiku, istoriju, filozofiju i književnost. Ovo je docije uticalo na prirodnu sklonost Vladičinu da se podaje filozofskom razmišljanju, ponaosob panteističkom shvatanju ovoga svijeta i čitave vaseljene. Ovo se lijepo vidi i u Njegoševoj pjesmi iz 1844. godine "Filozof, Astronom i Poeta".

Veliki engleski mislilac i pisac Karlajl u svojoj knjizi "O herojima" navodi, da on ne zamišlja Kralja po odori i spoljnim znacima dostojanstva, već onakvog Kralja koji i bez tog spoljnog obeležja po svom biću zaista je Kralj-Suveren. Vladika Rade je već u svojoj sedamnaestoj godini zamijenio na upravi zemljom svoga strica Mitropolita i Gospodara Crne Gore Petra I, 18. oktobra 1830. godine.

Pod vrlo teškim prilikama unutarnjih plemenskih razmirica, pritiska spolja od Turskih najezda i vrlo delikatne međunarodne situacije u Evropi, mladi vladar imao je da savlada nepremostive teškoće. Ali dogodilo se čudo, da je on samom svojom pojavom ukrotio najneukrotiviji narod na svijetu Crnogorce, drugim riječima podvrgao ih poretku koga je ustanovio u septembru 1831. godine na zboru glavara i narodana Cetinju. Ovom reformom ustanovljen je "Senat" tj. neka vrsta suda za svu zemlju, Gvardija od 164 momaka i Perjanici, koji su bili hranitelji njegovi i veza sa narodom. Izbor ovih perjanika vršio se od najboljih kuća po brastvu i plemenima i služba je vršena neizmjenično.

Kao što rekosmo, ovo je prvi slučaj u isoriji ovih gorštaka da pred pojavom impozantne figure svoga mladoga Vladike i Gospodara, se potčine nametnutoj njegovoj reformi. Njegovoj pojavi se začudio i ruski Car Nikola I, koji je oduševljeno rekao "Pa Ti si veći i od mene". Njegoš je na ovo odmah odgovorio: "Samo je Bog veći od ruskog cara". Englez Ser Henri Lehard i njegov drug Mitford koji su u 1839. godini posjetili Vladiku na Cetinju, pripovedaju u svome potpisu, da u svom životu nisu vidjeli veće i impozantnije figure čovjekove, ne samo po svom fizičkom sastavu, već i po svome dostojanstvu. Njego-

šev rad naspram jedinstva i ostalog dijela Južnih Slovena, izražava se u punoj prepisci sa vodama narodnog pokreta izvan Srbije i Crne Gore, da konačno dade punog izraza svoga Jugoslovenskog osjećanja u pismima Jelačiću, Poslanici Bokeljima i Dubrovčanima i kategoričkom odbijanju punude slavnog književnika Tomazea da radi u korist Mletačke Republike u Primorju Dalmatinskom. U

odgovorio: "Crnogorci poštuju junake. Ja branim Vasa Kralja, kada je On jači od Vas miliona, koji se na njega žalite". Ova dva primjera iz Vladičinog držanja dovoljna su ilustracija visokog hrišćanskog i socijalnog kulta jednog crkvenog poglavara, koji istovremeno i suvereno upravlja sa jednim malim ali hrabrim narodom koji je vjekovni bedem borbe za krst časni i slobodu zlatnu, u drugom odgovoru riječi su Vladara heroja, kojemu je hrabrost glavni element i u borbi za demokratski poredak. Mladi Njegoš još u svojoj dvadesetoj godini života, prilikom prvog putovanja u Rusiju da se zavladiči, pored zvaničnih posjeta u Beču, upoznao se sa Vukom Karadžićem, njegovim prvim mecenom, Jernejem Kopitarom, i drugim poznatim imenima jugoslovenske književnosti. Ovi pioniri na ovoj novoj podlozi narodne književnosti, naišli su u mladom Vladici Crnogorskom odanog protagonistu, koji je već u ovom duhu počeo svoja pjesnička stvaranja. Njegoš još kao dječak u svojoj trinaestoj godini pokazao je dar i sklonost pjesništva sa svojim sočinjenjem "Čeklički svatori" u duhu narodnih pjesama na podlozi čistog govornog jezika svoga kraja. U ovom duhu nastavio je mladi pjesnik sa omanjim pjesmama, koje su osim nekoliko prigodnih, ili moralno-filozofskog, ili narodno-patriotskog sadržaja, a ima među njima epskih i lirskih pjesama.

Povratkom iz Rusije Vladika je polovinom 1833. godine stupio u javnost kao pjesnik sa "Pustinjakom Cetinjskim", "Na topu sa Spuža" itd. Ljubljane i Trsta u Crnu Goru, potpomognut za štampariju i knjigarnu koje su izbegle austrijskoj cenzuri, pristupa radu za podizanje savršenog oblika narodnog prosvjećivanja manastirskog učenje zamenjuje podizanjem prve škole na Cetinju i podizanjem štamparije, prve nakon Obovske u Crnoj Gori, i u njoj prvo štampa: "Pustinjaka Cetinjskog, Lijek Jarosti Turske, Poslovice Vuka Karadžića i Srpski Bukvar".

Ime Njegoševog prodire kroz sve slojeve, ne samo našeg, već i kulturnog evropskog društva. Dolaze razne posjete crnogorskom Vladici na Cetinje od strane mnogobrojnih naučnih i drugih visokih krugova sa svih strana. Jedan između ostalih bio je Anti de Žem, profesor francuskog jezika koji se izvesno vrijeme zadržao sa Vladikom na Cetinju i naučio Vladiku francuskim jezikom i upoznao ga sa francuskom literaturom. U 1837 godini Vladika je spjevao "Svobodijadu", iste godine na najvišem vrhu slobode Lovčenu, podiže sebi grobnicu i zaklinje crnogorce da ga posle smrti tu sahrane, da ih gleda i opominje na slogu i bratsku ljubav. Odmah nakon spjeva "Luče Mikrokozme", u 1847. godini, Njegoš do-

stiže kulminaciju svog književnog stvaranja u "Gorskom Vijencu", jedna vrsta drame iz crnogorskog života u antičkom smislu. Njegoš je kroz "Gorski vijenac" ogromnim umjetničkim talentom naslikao jednu burnu epohu, kroz koju izviru sve one narodne vrednosti iz istorije svoje uže domovine, koje su oličavale vječni uzor slobode, tradicije srpske državnosti i utopište duhovnog života srpskog naroda.

Njegoš se u izboru motiva za "Gorski vijenac", posluzio jednim istorijskim događajem u svome kraju, ne samo da opjeva vjekovnu borbu slobodnih crnogorskih gorštaka protivu nastanja turskih osvajača, već osnovna sadržina ovog najvećeg Slovenskog spjeva, spasavanje narodnog opstanaka od ugrožavanja i odnarodnjavanja. "Sve što je video i osjećao Njegoš je uneo u to djelo". Posle Gorskog Vijenca drugo značajno Njegoševu djelo je "Lažni Car Šćepan Mali", koji predstavlja jednu vrstu drame iz crnogorskog života slikanjem borbe i junaštva u kojoj su ginuli djedovi, ginuli očevi, ginuli sinovi, ginuli unuci, ginuli iz pokoljenja u pokoljenje u neravnoj borbi koja je stvorila kult junaštva u pouzdanju da su nepobjedni: "Radi kršna njihova predjela, rad teskoće njihovih klanaca, radi toga što veselo snose sve tegobe, rata užasnoga, jer su subom rođeni vojnici, jer se smrti smiju i rugaju. Veličina ovoga junaštva je u tome, što se ne pita ko će poginuti danas, a ko sjutra, već mirnoćom junaštva dok im: "Strašna ura gori pred očima". Genijalni duh Njegoša kroz svoja besmrtna sočinjenja, suština su crnogorske nacionalne duše, koja putem ovoga svoga velikog izabranika, bila je i ostala vječna sila koja ubrizgava nacionalnu volju, okuplja nacionalnu energiju u vječne bojovnike slobode i bratskog jedinstva. Jer jednoga smo porijekla, jedna ista krv teče kroz naše vene, logika srostva, psihologije, nameće nam isti put, put ka zajedničkim idealima.

Bratstvo vodi porijeklo, preko bratstva nacionalne kulture, ka bratstvu nacionalnih ideala. U ovome je suština duhovnog i nacionalnog bića Njegoševog. Na nama je da ovaj amanet vječno čuvamo, i ne samo da se ovim velikanom ponosimo samo Crnogorci čije je svetovni i duhovni vođa bio ovaj gorostas, već svih Južnih Slovena za koje je On samopregorno radio, a današnjih Jugoslovena, što je ostvarjenje njegovih želja i zamisli, jer je i on dao znatan doprinos za tu bratstvu i veliku zajednicu.

Neka je slava i vječni pomen Vladici i Gospodaru Crne Gore, Genijalnom pjesniku našega roda PETRU II PETROVIĆU NJEGOŠU

Temat za Njegoševu nagradu napisao, LJUBO VASOV